

Acta Juris Stetinensis

2023, nr 3 (vol. 44), 9–20
ISSN (print) 2083-4373 ISSN (online) 2545-3181
DOI: 10.18276/ais.2023.44-01

Agnieszka Biń-Kacała
dr hab., prof. US
Uniwersytet Szczeciński
e-mail: agnieszka.bien-kacala@usz.edu.pl
ORCID: 0000-0002-9559-3130

Tomasz Kacała
ppłk dr
Headquarters Multinational Division South East – Bukareszt, Rumunia
e-mail: tomasz.kacala@mndse.nato.int
ORCID: 0000-0002-3671-5070

Dezinformacja – definicja, zagrożenia, reakcja

Streszczenie

W artykule zaprezentowano definicję i elementy składowe środowiska informacyjnego, jego wymiary oraz zachodzące w nim zjawiska, ze szczególnym uwzględnieniem wyzwań i zagrożeń. Ponadto scharakteryzowane w nim zostały takie pojęcia jak dezinformacja, wprowadzenie w błąd czy propaganda, stanowiące istotne elementy zagrażające funkcjonowaniu demokracji, oraz środki, jakie należy podjąć, aby zniwelować negatywne skutki powyższych zjawisk.

Słowa kluczowe: dezinformacja, propaganda, środowisko informacyjne, wprowadzenie w błąd

Wstęp

Powszechnie przyjmuje się, że wybory są kwintesencją demokracji. Z jednej strony przy wykorzystaniu procedur wyborczych wyłoniona zostaje reprezentacja Narodu,

a z drugiej zaś – następuje rozliczenie sposobu reprezentowania Narodu w ciele przedstawicielskim. Wyjątkowo ważne jest zatem zapewnienie, aby procesy te spełniały wymagania w zakresie wolności i uczciwości. Wybory są wolne, gdy mamy do czynienia ze swobodną konkurencją partii politycznych, zabiegających o głosy wyborców. Uczciwość natomiast wiązana jest z powstrzymaniem się od nieetycznych praktyk, które pozwoliłyby na uzyskanie przewagi nad rywalami. Nieetyczne praktyki mogą mieć różny charakter (np. rozpowszechnianie niekorzystnych informacji) i mogą być dokonywane w rozmaitych wymiarach (np. w internecie). Praktyki związane z rozpowszechnianiem informacji zachodzą w tzw. środowisku informacyjnym. Mogą przybierać one postać choćby propagandy, dezinformacji, wprowadzania w błąd czy też *fake newsów*. Zjawiska te wpływają na podejmowanie decyzji wyborczych i stanowią poważne zagrożenie dla demokracji, dlatego też ważne jest opracowanie formuł, które przeciwdziałałyby takim praktykom. Tym właśnie kwestiom poświęcona zostanie nasza wypowiedź.

Środowisko informacyjne

Informacja rozpowszechniana jest w pewnej przestrzeni, określanej środowiskiem informacyjnym. Jest to środowisko obejmujące informację jako taką oraz jej otoczenie¹. Na otoczenie składają się jednostki, organizacje i systemy, które tę informację przyjmują (odbierają), przetwarzają, a następnie komunikują (przekazują i rozpowszechniają)². W kontekście wyborów informacja dotyczyć będzie zarówno samych uczestników procesu wyborczego (przede wszystkim chodzi o kandydatów i wyborców), treści zawartych (przekazywanych) w ramach programów, wystąpień i audycji wyborczych, jak i oddziaływania na postawy, postrzegania wyżej wymienionych elementów oraz emocji im towarzyszących.

Środowisko informacyjne obejmuje wymiar poznawczy (poznawczy), wirtualny (niematerialny) oraz fizyczny. Wymiar poznawczy to niewątpliwie treść procesu wyborczego, dokonywanie konkretnych wyborów, czyli podejmowanie określonych decyzji na podstawie odebranych bodźców – zarówno w rozumieniu racjonalnych argumentów, jak i przekazu nacechowanego emocjonalnie. Niematerialny wymiar środowiska informacyjnego odnosi się do tych właśnie bodźców, przekazu, impulsu wpływającego na takie, a nie inne postrzeganie otaczającej nas

1 P. Röttger, B. Vedres, *The Information Environment and its Effects on Individuals and Groups. An Interdisciplinary Literature Review*, Submitted 30th of April 2020, <https://royalsociety.org/-/media/policy/projects/online-information-environment/oie-the-information-environment.PDF>.

2 T. Kacała, *Identyfikacja wyzwań i zagrożeń w środowisku informacyjnym*, w: E. Kochanek, K. Ligęza, J. Kupiński (red.), *Geopolityczne aspekty bezpieczeństwa*, Gdynia 2019, s. 147.

rzeczywistości społecznej. Wymiar fizyczny to wszystkie środki, infrastruktura, nośniki pozwalające na dotarcie ze wspomnianym przekazem do określonego odbiorcy. Należy także podkreślić, że internet, komunikatory, media społecznościowe, pomimo ich wirtualnego charakteru, także należy uznać za współczesną, fizyczną platformę, służącą do rozpowszechniania przekazu informacyjnego. Proces komunikacyjny jako taki, obejmujący nadawcę, odbiorcę, kanał komunikacyjny, przekaz, jego kodowanie i dekodowanie oraz interpretowanie, zachodzi w tych właśnie wymiarach³.

W kontekście wyborów należy zauważyć, że zdarzenia zachodzące w świecie rzeczywistym mogą przybierać formę wiecu wyborczego lub debaty politycznej na antenie radia, telewizji czy w internecie. Uczestnicy to nie tylko wspomniani już kandydaci i wyborcy, ale także np. członkowie komisji wyborczych, obserwatorzy i komentatorzy. Przede wszystkim ci ostatni mogą mieć istotny wpływ np. na kształtowanie się preferencji wyborców w toku kampanii wyborczej, zwłaszcza gdy rozpowszechniane opinie budowane są w ramach określonej narracji politycznej. Sama agitacja nie jest czymś negatywnym, ale już manipulowanie postrzeganiem uczestników procesu wyborczego czy wypaczanie przekazu, którego są „nośnikami”, już tak. Istotne jest zatem zdefiniowanie tendencji neutralnych, immanentnych dla środowiska informacyjnego, oraz działań celowych, stanowiących zagrożenie dla wolności i uczciwości przeprowadzanych wyborów.

Środowisko informacyjne charakteryzuje się występowaniem w nim wielu wspomnianych już zjawisk i zachodzeniem dynamicznych zmian. Rozwój technologii komunikacyjnych, wraz ze wzrostem ich dostępności, zaowocował złożonością i niejednorodnością tego środowiska. W literaturze identyfikuje się pewne zjawiska, które należy traktować jako wyzwania we współczesnym środowisku informacyjnym. Należą do nich: nadmiar informacji, informacja nieustrukturyzowana, niska jakość i wartość informacji oraz zróżnicowane kompetencje informacyjne użytkowników⁴. Nadmiar informacji zwany jest często „szumem informacyjnym”, który utrudnia wyodrębnienie informacji prawdziwych i istotnych⁵. W trakcie kampanii wyborczych jest to zjawisko dość powszechne, stąd pomysł zniwelowania wpływu

3 NATO *Strategic Communication Handbook V1.0*, NATO SACT/SHAPE, 20 September 2017, s. 6.

4 E. Głowacka, *Ekologia informacji – sposób na choroby informacyjne?*, http://konferencja.biblio.cm.umk.pl/fileadmin/pelne_teksty/nowy_ekologia_inf..doc; *Koncepcja komunikacji strategicznej w Siłach Zbrojnych RP*, Bydgoszcz 2013, s. 8–9; T. Kacała, *Military Leadership in the Context of Challenges and Threats Existing in Information Environment*, „Journal of Corporate Responsibility and Leadership” 2015, nr 2 (1), s. 12; *Wstępna Koncepcja Operacjonalizacji Komunikacji Strategicznej Sił Zbrojnych RP*, Warszawa 2016, s. 4–5.

5 Z. Modrzejewski, *Operacje informacyjne*, Warszawa 2015, s. 33.

tego zjawiska na wyborców przez wprowadzenie ciszy wyborczej. Informacja nieustrukturyzowana to z kolei informacja chaotyczna, niespójna i rozproszona, której uporządkowanie wymaga dodatkowego wysiłku⁶. Jest to częsta wada programów partii politycznych, zawierających ogólniki, klisze językowe oraz czasem nawet wykluczające się rozwiązania (np. podnoszenie nakładów na instytucje publiczne przy jednoczesnym obniżaniu podatków). Niska jakość i wartość informacji związana jest z istnieniem mało wiarygodnych lub też nieaktualnych źródeł informacji, braku udokumentowania ich pochodzenia, obecności informacji „toksycznej”, zawierającej treści szkodliwe, takie jak rasizm, apoteoza skrajnych poglądów religijnych, politycznych, społecznych lub pseudonauka⁷. To częsty mankament debaty politycznej, w której głos zabierają osoby o małej kompetencji czy wiedzy w określonych obszarach (np. bezpieczeństwa państwa czy medycyny). I wreszcie zróżnicowane (lub jak określają inni: niskie) kompetencje informacyjne użytkowników. Kompetencje informacyjne pozwalają użytkownikowi na „efektywne wyszukiwanie, ocenianie, wykorzystywanie i tworzenie informacji w celu osiągnięcia celów osobistych, społecznych, zawodowych i edukacyjnych”⁸. „Niepełnosprawność” w tej dziedzinie jest zatem podstawą wykluczenia jednostki z procesu komunikacji społecznej. Ostatnie wydarzenia, związane nie tylko z procesem wyborczym, zdają się pokazywać rosnącą liczbę odbiorców, którym trudno przyswoić, zrozumieć, a następnie zastosować pozyskaną wiedzę dla własnego dobra (np. ruch antyszczepionkowy). Z kompetencjami informacyjnymi związana jest jedna z nowszych publikacji, traktujących o bardzo specyficznym sposobie wykorzystania środowiska informacyjnego, jakim jest pozyskiwanie wiadomości z (ogólno)dostępnych źródeł informacji (*Open Source Intelligence* – OSINT). Wspomina ona o barierach językowych czy kulturowych oraz ograniczeniach wynikających z polityki ochrony informacji, będącej rezultatem nadinterpretacji przyjętych przepisów prawa (np. ochrony danych osobowych)⁹. Wszystkie z wymienionych zjawisk, choć niewątpliwie utrudniające proces komunikowania społecznego, są w istocie nieszkodliwe, zdają się być immanentnymi cechami wciąż ewoluującego środowiska informacyjnego, ale jako takie nie wpływają destrukcyjnie na jednostki czy grupy społeczne.

6 T. Kacała, *Military Leadership...*, s. 13.

7 *Koncepcja...*, s. 8.

8 M. Chyliński, *Kompetencje informacyjne i kompetencje medialne wobec procesów zarządzania uwagą masowej publiczności*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Organizacja i Zarządzanie” 2017, nr 106, s. 129, <https://www.polsl.pl/Wydzialy/ROZ/ZN/Documents/z%20106/11%20Chyli%C5%84ski.pdf>.

9 M. Dragan, *Rola dostępnych źródeł informacji*, „Przegląd Sił Zbrojnych” 2018, nr 3, s. 11.

Nie można tego samego powiedzieć o zagrożeniach, które się w tym środowisku pojawiają. W kontekście kampanii wyborczych i wyborów do najważniejszych z nich wliczyć należy prowadzenie działań prowadzących do destabilizacji struktur państw i społeczeństw zachodnich oraz wywoływania podziałów wśród państw współpracujących ze sobą w ramach choćby EU czy NATO. Celem tego typu działań jest uzyskanie przewagi w środowisku informacyjnym lub też nawet jego zdominowanie przez odpowiednie podmioty państwowe i pozapaństwowe. Uzyskanie takiego rodzaju przewagi (dominacji) przekładać się może na wynik wyborów, dlatego też istotne jest rozpoznanie praktyk, pozwalających na uzyskanie przewagi wyborczej w sposób nieuczciwy.

Oblicza i cienie (dez)informacji

Zgodnie z wynikami badań przeprowadzonych przez brytyjskie Centrum ds. Komunikacji Strategicznej¹⁰ eksperci zaproponowali definicje kilku kluczowych terminów – zagrożeń zidentyfikowanych w środowisku informacyjnym. Należą do nich: propaganda, dezinformacja (zestawiona z wprowadzeniem w błąd), post-prawda i fałszywe wiadomości.

Propaganda oznacza promowanie określonych treści. Nie oznacza całkowitego odrzucenia (zignorowania) prawdy, ale użycie jej elementów w ramach celowych i systemowych działań, podejmowanych z zamiarem ukształtowania czyjejs percepcji tak, aby wywołać określone reakcje odbiorcy, korzystne dla podmiotu prowadzącego działania propagandowe oraz zgodne z jego intencją¹¹. Może przybierać postać propagandy białej, szarej i czarnej. Kategorie te związane są z możliwością identyfikacji źródła podejmowanych działań propagandowych. Biała propaganda pochodzi od określonego, zidentyfikowanego nadawcy i kojarzona może być z reklamą upiększającą propagowany element. To nic innego jak intensywna agitacja, prowadzona przez partie polityczne na rzecz swoich kandydatów. Propaganda szara to treści o nieznanym źródle pochodzenia. Jest już groźniejsza, ponieważ anonimowość zachęca do manipulowania informacją, agresji, tworzy i wzmacnia poczucie bezkarności (np. w sieci). Może być wstępem do omawianej dalej dezinformacji. Propaganda czarna jest *de facto* dezinformacją – jesteśmy okłamywani odnośnie do autora określonego przekazu, ktoś się pod kogoś podszywa. Bywa, że granice między tymi sferami nie są ostre.

¹⁰ The King's Centre for Strategic Communications, King's College.

¹¹ G.S. Jowett, V. O'Donnell, *Propaganda & Persuasion*, London 2015, s. 7, 15.

Dezinformacja (*disinformation*) to manipulowanie informacją, której celem jest zmylenie i oszukanie odbiorcy¹². Dezinformację kojarzyć więc należy z informacją fałszywą, kłamliwą lub rzekomą, która wprowadza w błąd odbiorcę. Zaznacza się tu celowość – nieprawdziwa informacja jest przekazywana po to, aby osiągnąć określony efekt, dać odbiorcy wiedzę pozorną, bezużyteczną lub wręcz szkodliwą, która następnie posłuży do podejmowania błędnych decyzji, korzystnych z punktu widzenia podmiotu dezinformującego, ale niekorzystnych dla odbiorcy zmanipulowanej informacji. Celowe okłamywanie wyborców, dotyczące celu, programu, zamiarów lub efektów potencjalnych działań podejmowanych przez kandydata, doprowadza do sytuacji, w której przyszły polityk może prowadzić politykę (np. ekonomiczną, społeczną) sprzeczną z interesem jego wyborców, jedynie dla osiągnięcia własnych, często doraźnych celów. Znane są przypadki dokonywania radykalnych zmian obozu politycznego (np. lewica – prawica; konserwatyści – liberałowie) wkrótce po przeprowadzonych wyborach. Nasuwa się pytanie, czy wiedząc o takim zamiarze kandydata, wyborca głosowałby na niego?

W literaturze wyróżnia się także pojęcie *misinformation*, które tłumaczone jest na język polski jako wprowadzenie w błąd. Związane jest ono z rozpowszechnianiem informacji niedokładnej, będącej wynikiem niezamierzonego ludzkiego błędu lub niedbalstwa¹³. Kluczowe są tu intencje nadawcy, dobra lub zła wola kandydata, np. dotycząca ujawnienia bądź nieujawnienia pewnych faktów ze swojej przeszłości.

Dezinformacja, jak i wprowadzenie w błąd korzysta z *fake newsów*, czyli fałszywych wiadomości. Obejmują one rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji za pomocą mediów (tradycyjnych i elektronicznych)¹⁴. W kontekście wyborów fałszywe wiadomości mogą dotyczyć oficjalnych lub mniej oficjalnych wypowiedzi polityków. Często są im przypisywane słowa, których nigdy nie wypowiedzieli, czy zachowania, do których nigdy nie doszło.

Dodać jeszcze można, że we współczesnej debacie politycznej pojawia się tzw. post-prawda. Wiąże się ją z sytuacją, w której obiektywnie zidentyfikowane fakty mają mniejsze znaczenie w debacie politycznej lub kształtowaniu opinii publicznej niż odwoływanie się do emocji i osobistych, wcześniej nabytych przekonań¹⁵. Można o niej mówić, przypisując komuś takie lub inne preferencje polityczne,

12 T. Kacała, *Dezinformacja i propaganda w kontekście zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa*, „Przeгляд Права Конституционного” 2015, nr 2(24).

13 D. Fallis, *What is Disinformation?*, „Library Trends” 2015, nr 3, s. 401–402.

14 Ch. McManus, C. Michaud, *Never Mind the Buzzwords: Defining Fake News and Post-Truth*, w: J. Althuis, L. Haiden, *Fake News: A Roadmap*, Ryga 2018, s. 19.

15 Ibidem, s. 17.

religijne, seksualne czy społeczne. Nie jest wtedy ważne, że nieprawda została zweryfikowana i ujawniona, ale jakie towarzyszyły jej emocje wówczas, gdy była rozpowszechniana, np. przez wrogie kandydatowi media.

W kontekście kampanii wyborczej, w której istotną rolę odgrywa przecież informacja, propagowanie określonych programów politycznych i polityków jest rzeczą naturalną. Przekonywanie wyborców do kandydatów jest przecież istotą podejmowanych działań kampanijnych. Działalność ta nie powinna przekraczać jednak granic przyzwoitości i etycznej rywalizacji politycznej. Nachalną i nieuczciwą propagandę większość z nas jest jednak w stanie wychwycić. Najbardziej niekorzystna dla procesu wyborczego jest dezinformacja korzystająca z *fake newsów* i bazująca na emocjach post-prawdy. Dezinformacja jest o tyle groźna, że może powodować dalsze wprowadzanie w błąd kolejnych osób, rozpowszechniających w niezamierzony sposób nieprawdziwe informacje, powielających przekaz w wyniku zadziałań określonych bodźców (np. emocji).

Podkreślić należy, że dezinformacja charakteryzuje się systematycznością działań, profesjonalnym ich przygotowaniem i organizowaniem oraz konsekwentnym wykorzystaniem środków masowego przekazu¹⁶. Z reguły dezinformuje się całe populacje (grupy wyborców), a nie poszczególne osoby. Dezinformacja to realizacja konsekwentnego programu, którego celem jest zastąpienie poglądów zidentyfikowanych w świadomości, a nawet podświadomości masowego odbiorcy. Zastępowane są poglądy, które zostały uznane przez dezinformatora za niekorzystne. Ich miejsce zastępuje odpowiednio dobrana narracja, wcześniej przygotowana przez podmiot dezinformujący. Narracja ta jest upowszechniana w sposób zachowujący pozory spontaniczności. W konsekwencji podmiot dezinformowany ma ograniczone możliwości rozpoznania działania dezinformatora i dokonuje wówczas wyborów, które mogą mieć dla niego fatalne konsekwencje.

Z uwagi na rozmiary oraz zorganizowany charakter dezinformacji obserwuje się, że jest ona raczej wykorzystywana przez państwa i ich służby niż przez poszczególnych graczy na scenie politycznej. Wykorzystywana jest do wywierania wpływu na populacje obcych państw. Reżimy niedemokratyczne mogą stosować dezinformację w odniesieniu do własnych obywateli. W tym kontekście zasadne jest pytanie o uczciwość kampanii wyborczej, w której pojawiła się dezinformacja. W zależności od skali jej stosowania wątpić można także w wolność wyborów. Naruszone więc mogą zostać fundamenty ustroju demokratycznego.

---

¹⁶ T. Kacała, *Dezinformacja...*, s. 52.

Demokracja zagrożona

W literaturze dezinformacja traktowana jest jako autorytarny kierunek w demokracjach skonsolidowanych i może być uznana jako praktyka w reżimach niedemokratycznych¹⁷. Stanowi potężne zagrożenie dla demokracji, gdy stosowana jest przez władze państwowe. Przykładów dezinformacji jest wiele. Na poziomie polityki można wskazać dezinformujące tweety prezydenta Donalda Trumpa, „ćwiczenia wojskowe” czy „operację specjalną” prowadzone przez wojska rosyjskie czy też wykradanie informacji i manipulowanie nimi przez system Pegasus w Polsce w trakcie kampanii wyborczej do parlamentu.

W odniesieniu do wyborów przeprowadzanych na świecie pewnych manipulacji dopatrywano się podczas wyborów prezydenta USA w 2016 roku¹⁸. Ostatnio wskazać można serię wyborów w krajach Azji Południowo-Wschodniej, przeprowadzonych w 2019 roku. Obserwacja tych wyborów przez NATO Strategic Communications Centre of Excellence w Rydze na Łotwie wykazała, że w krajach takich jak Indonezja, Filipiny i Tajlandia doszło do pewnych manipulacji wyborczych w trakcie kampanii prowadzonej w mediach cyfrowych¹⁹. Badacze odnotowali, że pomimo wdrożonych zabezpieczeń o charakterze prawnym, technicznym, społecznym czy edukacyjnym, tzw. dezinformacja cyfrowa zakorzeniła się w procesach wyborczych. Przede wszystkim partie polityczne nastawione są na angażowanie specjalistów od kampanii cyfrowych w celu rozpowszechniania manipulacyjnych narracji, dyskredytujących przeciwników politycznych. Szczególnie niepokojące jest to, że podmioty państwowe i ustawodawcy w monitorowanych państwach byli bezpośrednio odpowiedzialni za tworzenie dezinformacji politycznej. Podsumowując raport, eksperci wskazali, że zidentyfikowane działania w zakresie dezinformacji, związanej z wyborami w tych trzech krajach Azji Południowo-Wschodniej, sygnalizują globalne trendy, dlatego też wyjątkowo istotne jest ustalenie sposobów przeciwdziałania zagrożeniom, jakie niesie ze sobą dezinformacja, zwłaszcza cyfrowa.

---

17 H. Alviar Garcia, G. Frankenberg, *Authoritarian structures and trends in consolidated democracies*, w: A. Sajó, R. Uitz, S. Holmes (red.), *Routledge Handbook of Illiberalism*, Routledge 2022, s. 170.

18 P. Röttger, B. Vedres, *The Information Environment...*

19 <https://stratcomcoe.org/publications/mitigating-disinformation-in-southeast-asian-elections/47>.

Odporność na dezinformację

Niezwykle istotna wydaje się umiejętność identyfikowania i wykrywania tego typu działań odpowiednio wcześniej, aby im sprawnie przeciwdziałać.

Po ich zidentyfikowaniu niezbędne jest zweryfikowanie wagi danego zjawiska, zakwalifikowanie go do określonej kategorii i podjęcie stosownych działań. Punktem wyjścia do właściwej interpretacji zdarzeń zachodzących w środowisku informacyjnym jest posiadanie wiedzy, pewnego rodzaju świadomości informacyjnej. To wiedza o tym, jak funkcjonują podmioty opiniotwórcze, media, jak rozpowszechniana jest i przetwarzana informacja, i wreszcie z jakimi zjawiskami możemy mieć w tym środowisku do czynienia²⁰.

Jest to zarazem wiedza niezbędna odpowiednim instytucjom do wypracowania odpowiednich form i metod działania. Pomimo istotnych różnic, wynikających z celów politycznych, militarnych lub społecznych obieranych przez rządy poszczególnych państw, można tutaj mówić o pewnym ogólnym podobieństwie, uniwersalnym modelu stosowanego instrumentarium. Obejmuje ono zazwyczaj aspekt techniczny i aspekt psychologiczny. Istotne wydaje się tutaj zachowanie równowagi oraz dostosowanie proporcji rozkładu wysiłku i posiadanych zdolności do faktycznych potrzeb rozpoznawczych podmiotu decydującego, niezależnie od jego charakteru, po to, aby uniemożliwić zdominowanie rodzimego środowiska informacyjnego przez czynniki niepożądane.

Zalecenia w tym zakresie przedstawiło NATO Strategic Communications Centre of Excellence²¹. Wśród nich znalazła się przede wszystkim kompleksowa analiza zagrożeń, która umożliwiła przyjęcie odpowiednich działań zapobiegawczych, przy czym dużą rolę przypisuje się czynnikom odstraszenia potencjalnych dezinformatorów. Ważnym elementem jest wprowadzenie mechanizmów wczesnego ostrzegania i wykrywania zagrożeń. Wśród zaleceń pojawia się również inwestowanie w kształcenie i szkolenie, co ma stanowić istotny czynnik ochronny. Ekspertsi podkreślili, że warunkiem zapewnienia odpowiedniego poziomu ochrony procesów wyborczych jest współdziałanie organów państwa z sektorem pozarządowym i mediami w działaniach monitorujących środowisko informacyjne i wdrażanie wskazanych zaleceń.

Znane są już pewne doświadczenia związane ze zwalczaniem (ujawnianiem przypadków) dezinformacji w kampanii wyborczej. Przykładowo w Brazylii stworzony został odpowiedni program postępowania w sytuacji posługiwania

20 T. Kacała, *Identyfikacja wyzwań i zagrożeń w środowisku informacyjnym*, w: E. Kochanek, K. Ligęza, J. Kupiński (red.), *Geopolityczne aspekty bezpieczeństwa*, Gdynia 2019, s. 159–160.

21 <https://stratcomcoe.org/publications/protecting-elections-a-strategic-communications-approach/100>.

się zmanipulowaną informacją. Program ten koncentruje się wokół trzech kwestii. Przede wszystkim zaproponowano zwalczanie fałszywych informacji przez dostarczanie prawdziwych informacji. Zalecono również monitorowanie wątpliwych zachowań, a nie treści pojawiających się w przestrzeni informacyjnej. Trzecią kwestią jest prowadzenie edukacji medialnej, mającej na celu uświadomienie społeczeństwa²².

Zakończenie

Dezinformacja to niezwykle groźne zjawisko, metoda kształtowania środowiska informacyjnego sprzeczna z ideami komunikacji społecznej – nie podnosi poziomu wiedzy odbiorcy, nie pomaga mu w rozwijaniu siebie, w tym jako członka określonej grupy społecznej, wspólnoty. Narzędzia dezintegracji mogą być wykorzystywane zarówno przez władze państw niedemokratycznych, jak i wrogie (np. terrorystyczne, ekstremistyczne, skrajne) podmioty pozapaństwowe. Ich szczególna szkodliwość może być wykazana w odniesieniu do procesu wyborczego. Jego zakłócenie, zniekształcenie, zafałszowanie jego wyników prowadzić może do przekształcenia państwa demokratycznego w niedemokratyczne, to jest takie, w którym wybory nie prowadzą do wyłonienia rzeczywistej reprezentacji różnych poglądów występujących w społeczeństwie. Z tego powodu niezwykle ważne jest w miarę wczesne wykrycie tej „choroby cywilizacyjnej” i zastosowanie odpowiednich środków prewencyjnych, zarówno w wymiarze technicznym (np. monitorowanie środowiska informacyjnego/wirtualnego za pomocą określonych aplikacji w poszukiwaniu botów), jak i społeczno-psychologicznym (np. edukacja populacji dotycząca funkcjonowania środowiska informacyjnego i istniejących w nim zagrożeń, zapewnienie jej dostępu do wielu źródeł informacji, wolność mediów). Dezinformacja jest groźna, ale działając systemowo i systematycznie, można zminimalizować jej skutki, chroniąc proces wyborczy, a tym samym demokrację.

Bibliografia

Alviar Garcia H., Frankenberg G., *Authoritarian structures and trends in consolidated democracies*, w: A. Sajó, R. Uitz, S. Holmes (red.), *Routledge Handbook of Illiberalism*, Routledge 2022.

---

²² L.R. Barroso, *Hate, Lies, and Democracy*, „International Journal of Constitutional Law” 2022, Blog, January 22, <http://www.iconnectblog.com/2022/01/hate-lies-anddemocracy>.

- Barroso L.R., *Hate, Lies, and Democracy*, „International Journal of Constitutional Law” 2022, Blog, January 22, <http://www.iconnectblog.com/2022/01/hate-lies-anddemocracy>.
- Chyliński M., *Kompetencje informacyjne i kompetencje medialne wobec procesów zarządzania uwagą masowej publiczności*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej. Seria: Organizacja i Zarządzanie” 2017, nr 106.
- Dragan M., *Rola dostępnych źródeł informacji*, „Przegląd Sił Zbrojnych” 2018, nr 3.
- Fallis D., *What is Disinformation?*, „Library Trends” 2015, nr 3.
- Głowacka E., *Ekologia informacji – sposób na choroby informacyjne?*, http://konferencja.biblio.cm.umk.pl/fileadmin/pelne_teksty/nowy__ekologia_inf.doc.
- Jowett G.S., O'Donnell V., *Propaganda & Persuasion*, London 2015.
- Kacała T., *Dezinformacja i propaganda w kontekście zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2015, nr 2(24).
- Kacała T., *Identyfikacja wyzwań i zagrożeń w środowisku informacyjnym*, w: E. Kochanek, K. Ligęza, J. Kupiński (red.), *Geopolityczne aspekty bezpieczeństwa*, Gdynia 2019.
- Kacała T., *Military Leadership in the Context of Challenges and Threats Existing in Information Environment*, „Journal of Corporate Responsibility and Leadership” 2015, nr 2(1).
- Koncepcja komunikacji strategicznej w Siłach Zbrojnych RP*, Bydgoszcz 2013.
- McManus Ch., Michaud C., *Never Mind the Buzzwords: Defining Fake News and Post-Truth*, w: J. Althuis, L. Haiden, *Fake News: A Roadmap*, Ryga 2018.
- Modrzejewski Z., *Operacje informacyjne*, Warszawa 2015.
- NATO Strategic Communication Handbook V1.0*, NATO SACT/SHAPE, 20 September 2017.
- Röttger P., Vedres B., *The Information Environment and its Effects on Individuals and Groups. An Interdisciplinary Literature Review*, Submitted 30th of April 2020, <https://royalsociety.org/-/media/policy/projects/online-information-environment/oi-the-information-environment.PDF>.
- Wstępna Koncepcja Operacjonalizacji Komunikacji Strategicznej Sił Zbrojnych RP*, Warszawa 2016.

Disinformation – definition, threats, response

Abstract

The paper presents the definition and components of the Information Environment, its dimensions and occurring phenomena described as challenges and threats. Moreover, it

includes characteristics of such terms: disinformation, misinformation and propaganda as constituting elements threatening democracy as well as mitigation measures that need to be taken in order to eliminate the negative consequences of the above-mentioned phenomena.

Keywords: disinformation, propaganda, information environment, misinformation

CYTOWANIE

Bień-Kacała A., Kacała T., *Dezinformacja – definicja, zagrożenia, reakcja*, „Acta Iuris Stetinensis” 2023, nr 3 (vol. 44), 9–20, DOI: 10876/ais.2023.44-01.